

Maria Normann, Heidi Odell, Mari Tapio och Elsi Vuohelainen:

RUSMEDELSFÖREBYGGANDE ARBETE INOM UNGDOMSSEKTORN

– häng med!

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Maria Normann, Heidi Odell, Mari Tapio och Elsi Vuohelainen:

**RUSMEDELSFÖREBYGGANDE ARBETE
INOM UNGDOMSSEKTORN
– häng med!**

Humanistinen ammattikorkeakoulu

© Författarna och Humanistinen ammattikorkeakoulu/Humanistiska yrkeshögskolan

Rusmedelsförebyggande arbete inom ungdomssektorn – häng med!

Maria Normann, Heidi Odell, Mari Tapio och Elsi Vuohelainen

Originalets titel: Nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö – hyppää kyytiin!

Denna översättning baserar sig på den andra förnyade finskspråkiga upplagan

Översättning: Svenska översättningsbyrån/Ditte Kronström

Bearbetning av den svenska texten: Maria Normann

Pärmbild och andra tecknade bilder: Aino Sutinen

Grafisk formgivning: Taittopalvelu Yliveto Oy

Humanistiska yrkeshögskolan publikationer, 19.

Elektronisk version ISBN 978-952-456-237-9 • ISSN 2343-0672

Tryckt version ISBN 978-952-456-236-2 • ISSN 2343-0664

INLEDNING

Det krävs att den som arbetar med rusmedelsförebyggande att hen kontinuerligt förbättrar sitt kunnande och hänger med sin tid. Rusmedelsförebyggande ett område som utvecklas i takt med förändringarna och attitydklimatet i samhället. Nya perspektiv och verksamhetssätt gör också rusmedelsfostran ständigt mer intressant, effektivt och relevant. På 2000-talet har den förebyggande verksamhetens betydelse vuxit då man bättre än tidigare förstått vikten av att främja välbefinnande och ha ett förebyggande grepp vid sidan av insatserna för reparativt arbete. För att förväntningarna på den förebyggande verksamheten ska kunna infrias, är det viktigt att hos alla som sysslar med det, skapa en gemensam förståelse för vad förebyggandet handlar om. Där fungerar den här publikationen som stöd när det gäller rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn.

I publikationen jämförs rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn med en cykel. Varför? Cykling, liksom rusmedelsförebyggande, är bra för hälsan och välbefinnandet och är dessutom ekonomiskt. Också cykeln består av delar som tidvis kräver underhåll och som alla är viktiga för att färden ska löpa smidigt.

Publikationen skapar en helhetsbild av rusmedelsförebyggandet inom ungdomssektorn: aktörerna, må-

len, medlen och kvalitetsfaktorerna. Några färdiga svar på hur man ska förändra rusmedelsattityder och se till att alla mår bra hittar du inte på de här sidorna, för sådana finns inte. Ett fungerande och effektivt rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn består av en kombination av många viktiga delar, och det som fungerar för en person kanske inte alls gör det för en annan. Men genom att ta fasta på vissa faktorer kan vi slå vakt om kvaliteten på arbetet, och då är det också mer sannolikt att det lyckas. De här viktiga faktorerna beskrivs i den här publikationen och vi försöker se till att läsaren får en smidig cykeltur.

Alla som arbetar professionellt med ungdomar och driver deras intressen behöver kompetens inom rusmedelsförebyggande på ett eller annat sätt. Publikationen ger en heltäckande beskrivning av rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn och fungerar därmed som ett bra basmaterial för aktörer som ännu inte är så insatta i ämnet. Samtidigt lyfter publikationen också fram nya perspektiv för dem som redan en längre tid arbetat med rusmedelsförebyggande, så för en uppdatering av kunskapen ger den ett gott stöd.

Häng med!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

1. Cykeln: Rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn.....	6
2. Framlyktan: Fokus	9
3. Ramen: Kunskapsbas	12
4. Bromsarna: Etik	14
5. Hjulen: Metoder	16
6. Sadeln: Pedagogik	19
7. Styrstången: Kvalitet och utvärdering	22
8. Cyklisten: Aktör och samarbete	25
Källor	29
Checklista för rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn	31

1. CYKELN: RUSMEDELSFÖREBYGGANDE INOM UNGDOMSSEKTORN

På cykelturen: Cykeln för rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn åker i hälsofrämjandets terräng. När den som trampar kan sin sak och cykelns delar fungerar bra löper färden smidigt. Tillsammans blir de en helhet som obehindrat rullar framåt.

Rusmedelsförebyggandet fokuserar på att stöda välbefinnande och främja en sund livsstil hos hela befolkningen. Det utgör en del av fältet för rusmedelsarbete, där den andra delen består av det reparativa rusmedelsarbetet. Dess uppgift är att behandla de skador som orsakats av rusmedel, medan rusmedelsförebyggandet syftar till att förbättra välbefinnande och i ett tidigt skede förhindra att skador uppstår. Rusmedelsförebyggandets uppgift är att skapa och upprätthålla en kultur där människor kan uppnå delaktighet och välbefinnande utan rusmedel. Verksamheten strävar efter att minska efterfrågan för, utbudet av och tillgången till rusmedel samt minska rusmedelsskadorna. Arbetet går ut på att å ena sidan berätta om hälsoeffekterna av användningen av rusmedel, väcka debatt om rusmedel, erbjuda olika perspektiv på rusmedelsfrågor samt skapa fler alternativ till rusmedelsbruk. Å andra sidan vill man också skapa hälsosamma och trygga värderingar och stöda människors förmåga att göra goda hälsoval. Aktörerna inom rusmedelsförebyggande i Finland är aktörer på riks-, lokal- och regionalnivå samt enskilda medborgaraktörer.

Rusmedelsfrågor är aktuella för människor i hela deras liv på ett eller annat sätt, och det är klart att det i alla åldersgrupper finns behov för rusmedelsförebyggande. Ungdomen är ändå ett särskilt gynnsamt skede med tanke på rusmedelsförebyggande, och därför har den förebyggande verksamheten som bedrivs bland unga intagit en egen plats och behöver definieras från

sina egna utgångspunkter. Den här publikationen går uttryckligen in på rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn.

Det är i viss mån utmanande att ge en klart avgränsad definition av rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn, för det handlar inte bara om att tala om rusmedel eller ingripa i experimenterande med rusmedel. Många material och metoder i rusmedelsförebyggande fokuserar på att stöda den ungas helhetsmässiga välbefinnande. Genom sin starka betoning på social förstärkning stöder de inte bara en rusmedelsfri livsstil, utan också andra teman såsom psykiskt välbefinnande, sexual- och likvärdighetsfostran samt förebyggande av brottslighet och våld; områden som man bland

HUR SKILJER SIG RUSMEDELSFÖREBYGGANDE INOM UNGDOMSSEKTORN FRÅN ALLMÄNT RUSMEDELSFÖREBYGGANDE?

- Tonvikten ligger på det pedagogiska greppet
- Aktörerna möter ungdomar i stora mängder och på flera olika forum
- Social förstärkning spelar en stor roll
- Det är möjligt att påverka rusmedelsattityder i ett tidigt skede
- Lagstiftningen begränsar minderårigas användning av rusmedel

ungdomar nu ofta satsar på separat. På en grundnivå kan man påverka olika delområden som berör de unga med samma metoder: genom att stärka den ungas självuppfattning och livshantering och genom växelverkan och närvaro. Det finns skäl att fundera på om man vid sidan av de separata delområdena starkare än i dag borde tala om förebyggande som helhet.

Verksamhetsformer för rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn

Rusmedelsförebyggandet inom ungdomssektorn kan delas in i tre verksamhetsformer: social förstärkning, allmänt förebyggande och riskförebyggande, som återges i bild 1. Uppdelningen har inga skarpa gränser, för social förstärkning och allmänt förebyggande utgör ytterst genomgripande teman och ingår ofta också i riskförebyggande och reparativt arbete. Social förstärkning och allmänt förebyggande är verksamheter som berör alla ungdomar och spelar därför en viktig roll i det rusmedelsförebyggande som bedrivs bland unga. I en idealsituation utgör behovet av riskförebyggande bara en liten del av rusmedelsförebyggandet inom ungdomssektorn.

Social förstärkning får speciellt stark betoning i det arbete som görs med unga jämfört med det som görs med vuxna. I den här publikationen avses med social förstärkning att man hjälper den unga att utveckla sina sociala färdigheter, sitt självförtroende och sina värderingar. Då bedrivs rusmedelsförebyggandet på en allmän nivå som omfattar alla ungdomar. I det här skedet är det inte nödvändigt att tala direkt om rusmedel, i stället stöder man rusmedelsfrihet genom att stärka de färdigheter hos den unga som behövs för att göra val i en sund riktning. Beredskapen att tala om rusmedel finns dock där.

Allmänt förebyggande fokuserar tydligt på informationsspridning, rusmedelsfria val samt förebyggande

av rusmedelsskador. I likhet med social förstärkning riktar sig allmänt förebyggande till hela åldersgruppen och syftar till att säkerställa att alla unga har en tillräcklig förmåga att inta en trygg hållning till användningen av rusmedel. Medel för allmänt förebyggande är till exempel olika kampanjer, rusmedelsupplysning och lektioner med rusmedel som tema.

Riskförebyggande är ett mer inriktat arbete än de tidigare verksamhetsformerna. I det koncentrerar man sig på att erbjuda extra stöd för unga som har en förhöjd risk i fråga om rusmedelsbruk eller som redan har ett rusmedelsrelaterat problem. I riskförebyggande arbetar man ofta antingen med enskilda unga eller med smågrupper.

Bild 1. Verksamhetsformerna för rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn

Rusmedelsförebyggandets begreppsdjungel

Rusmedelsförebyggande bedrivs på många olika håll och på många olika sätt. Det här leder till att de begrepp som används inte alltid har samma innebörd för alla. Oklarheter kan leda till missförstånd och kan hämma den rusmedelsförebyggande verksamheten. I ett sektorövergripande samarbete är det bra att redan i början gå igenom hur de olika parterna definierar de centrala begreppen och hitta fram till gemensamma innebörder och användningssätt. På så sätt försäkras man sig om att samarbetet inleds med en gemensam förståelse. Nedan följer exempel på några begrepp, som används på ett rätt brokigt sätt beroende på bransch.

Social förstärkning kallas i ungdomslagen (27.1.2006/72) *stärkning av ungas sociala identitet* och definieras som till unga riktade åtgärder för att förbättra deras livskunskap och för att förhindra utslagning. Det har dock fallit på respektive yrkesområde att forma en närmare tolkning av begreppet. Aaltonen m.fl. (2015) konstaterar att begreppet social förstärkning i till exempel socialt arbete tolkas som något som uppstår i processen för klientarbetet: en god interaktion och plan, där klienten får stöd för att få vardagen att fungera. För den som arbetar vid en TE-central handlar social förstärkning i sin tur om samtalsstöd och åtgärder till stöd för sysselsättning. I olika tolkningar kan social förstärkning också syfta på social rehabilitering och arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. I rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn beskriver begreppet social förstärkning enligt Pylkkänen m.fl. (2009) stöd för den ungas sociala färdigheter och självförtroende samt att med olika medel stöda den unga i skapandet av egna värderingar. Den här definitionen av social förstärkning begränsar sig inte till ett problemorienterat, rehabiliterande perspektiv eller arbetsskede, utan utvidgas till området för tidig fostran. Den bärande tanken är att alla unga har rätt

att få stöd för sin vardag redan innan några problem alls har uppstått.

Även begreppet *förebyggande* används på många olika sätt. På många verksamhetsområden syftar man med begreppet *tidigt ingripande* på förebyggande arbete. Samtidigt kan man också se tidigt ingripande som riskförebyggande: en yrkesmänniska har blivit orolig och det finns någon sådan risk i den ungas liv som man behöver ingripa i. I den här publikationen förstås förebyggande mera som att främja den ungas välbefinnande genom att förstärka de skyddande faktorerna i den ungas liv, snarare än att reparera skador som redan uppstått.

Och vad menas då man talar om *rusmedel*? Avser man bara alkohol och narkotika eller räknas också tobaksprodukter, läkemedel, steroider och andra beroendeframkallande substanser till rusmedlen? I den här publikationen menas med rusmedel alla substanser som orsakar beroende. I lagen om organisering av det förebyggande rusmedelsarbetet, som trädde i kraft 1.12.2015, omfattas också skador som orsakas av penningospel av rusmedelsförebyggandet. Även definitionen för livsskedet *ungdom* kan vara motstridig. Ungdomen som åldersskede kan uppfattas ta slut vid 18, 25 eller 29 år. Ungdomslagen ger en bra grunddefinition för ungdom, men det oaktat finns det olika uppfattningar om vad ungdomen är och även tjänster avgränsas enligt olika åldersgränser. I den här publikationen avser man med unga de som är under 29 år gamla.

ATT FUNDERA PÅ:

- I vilken mån ingår rusmedelsförebyggande i ditt arbete?
- Vilken verksamhetsform för rusmedelsförebyggande är mest framträdande i ditt arbete?
- Vilka centrala begrepp förekommer i ditt arbete, som skulle vara bra att förklara för olika aktörer?

2. FRAMLÝKTAN: FOKUS

På cykelturen: Det behövs ljus på färden! I rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn fungerar sätandet av fokus som cykelns framlykta, som hjälper dig att se just de omständigheter som man vill påverka med arbetet.

Med fokus menas att man skräddarsyr arbetet så att det tillmötesgår målgruppens behov och att det är format så att det lämpar sig för den aktuella situationen. Ett väl uttänkt fokus gör det lättare att nå målen för rusmedelsförebyggandet.

En utgångspunkt för att sätta fokus, är att fundera på vem man vill påverka med arbetet. Bild 2 visar att rusmedelsförebyggande kan bedrivas på olika utförandenivåer (Soikkeli och Warsell 2013, 23-24):

- 1) individen
- 2) närkretsen
- 3) lokalsamhället
- 4) samhället

Många gånger har arbetet en inverkan på flera utförandenivåer. Till exempel kan ett väl genomfört arbete

på närkrets-nivå indirekt få inflytande på rusmedelsattityderna i hela lokalsamhället och slutligen i samhället. När arbetet planeras är det ändå bra att välja en utförandenivå som man vill påverka i första hand. I valet av till exempel metoder, ska man tänka efter om den primära målsättningen är att påverka individer eller hela lokalsamhället. Rusmedelsförebyggandet bedrivs i olika omfattning och med olika metoder på de här två nivåerna.

Utöver utförandenivå är det också bra att ta ställning till de önskade föremålen för påverkan som presenteras i bild 2. Man måste bestämma sig för om ambitionen är att påverka målgruppen

- 1) kunskaper, attityder och rättigheter
- 2) skyddande faktorer eller riskfaktorer eller
- 3) rusmedelsanvändning och användningssätt

Bild 2. Föremålen för påverkan och utförandenivåerna för rusmedelsförebyggande (enligt Soikkeli och Warsell 2013)

På samma sätt som i fråga om utförandenivåerna, påverkar valet av det primära föremålet för påverkan hur man ger sig kast med att planera verksamheten och vilka metoder som väljs. Till exempel strävar den traditionella rusmedelsupplysningen efter att påverka i synnerhet kunskaperna om rusmedel. Men med upplysning kan man inte just stärka de skyddande faktorerna i en ungdoms liv.

Ett annat väsentligt val är också gällande huruvida rusmedelsförebyggandet ska bedrivas ur perspektivet för social förstärkning, allmänt eller riskförebyggande. Dessa kan, som redan konstaterades, vara olika till innehållet (se bild 1). Tänka gärna å att unga människors erfarenheter av rusmedel varierar stort. Någon 13-åring kan ha gott om egna erfarenheter av rusmedelsbruk, medan en annan jämnårig inte har några erfarenheter alls, varken egna eller från närkretsen. I ungdomssektorn är syftet med fokus att å ena sidan att säkerställa att rusmedelsförebyggandet ger resultat och å andra sidan också att se till att unga får en rusmedelsfostran som är anpassad efter deras ålders- och utvecklingsnivå.

Fokuseringen av verksamheten backas upp av kunskapsbasen, som behandlas närmare i kapitel 3. Genom att sätta sig in i målgruppens behov och vilka fenomen som är aktuella i målgruppen kan arbetet inriktas att påverka uttryckligen de relevanta aspekterna. I planeringsskedet ska man alltså ha tålamod att fundera noga över för vem, hur, och ur vilket perspektiv man vill jobba rusmedelsförebyggande.

Skyddande faktorer och riskfaktorer

En viktig del av rusmedelsförebyggandet inom ungdomssektorn är att påverka de skyddande faktorer och riskfaktorer som inverkar på ungas liv, och som listan i bild 3 visar exempel på. De skyddande faktorerna stöder en sund och trygg utveckling hos unga. Risk-

EXEMPEL PÅ FOKUS: ATT ÖKA MEDVETENHETEN OM CANNABIS

Behov: Det händer allt oftare att ungdomar i kommunens högstadium använder cannabis. Vuxna som arbetar med unga i området är särskilt oroad över att ungdomarna tar mycket lätt på cannabis, de har en positiv inställning och ser cannabis som helt harmlöst. Det här bekräftas av en enkät bland ungdomarna. Enkäten tjänar som motivation till att det finns anledning att ingripa.

Föremål för påverkan: Man sätter upp som mål att utöka ungdomarnas kunskapsbas om cannabis och att påverka cannabisattityderna genom att erbjuda de unga alternativa synvinklar på fenomenet.

Utförandenivå och avgränsning av målgruppen: Problemet konstateras vara störst i grundskolans slutskede och därför är det motiverat att fokusera på eleverna i årskurserna 7-9.

Valet av förebyggande metod: Arbetet görs inom ramen för allmänt förebyggande riktat till alla högstadieelever. En del av eleverna är också i behov av riskförebyggande på grund av att de börjar använda mera cannabis, och man bestämmer sig därför för att dessutom sätta in separata åtgärder för dem om det behövs.

Slutresultat: Valet faller på interaktiva metoder som har konstaterats fungera bra i fråga om målgruppen och ämnet i fråga. Efteråt utvärderar man om de unga fick mera kunskap om cannabis, om den önskade diskussionen uppstod bland ungdomarna och om de unga åtminstone i viss mån verkar att starkare än förut ifrågasätta uppfattningen att cannabis inte är skadligt.

faktorerna är sådana omständigheter i ungas liv som ökar sannolikheten för problem som hänger samman med användningen av rusmedel. Aspekter som hör samman med vänskapsrelationer, familjen, psykiska faktorer och samhällsliga teman är väsentliga i båda kategorierna. Skydds- och riskfaktorerna har inte alltid en direkt koppling till att en ung använder rusmedel. Trots att alla skyddande faktorer är i ordning i den ungas liv, kan experimenterandet med och bruket av rusmedel ändå vara stort. Teorin om de skyddande och riskfaktorerna fungerar ändå som ett bra rättesnöre när man funderar över på vilka sätt ungas rusmedelsfrihet kan stödas. Genom att studera dem är det lättare att avgränsa sitt eget arbete och gestalta vilka skydds- och riskfaktorer som är möjliga att påverka i just det. Många faktorer är sådana till sin karaktär att de sannolikt hänger samman med allt människonära arbete. Genom att förena krafterna i ett nätverk med andra aktörer kan man påverka också sådana faktorer som ser ut att höra till alla, men ingen ändå har särskilt ansvar för.

De skyddande faktorerna och riskfaktorerna bidrar också till att sätta fokus för hur rusmedelsförebyggande ska genomföras och inriktas. Stärkandet av skyddande faktorer betonas då man bedriver rusmedelsförebyggande på nivån för social förstärkning eller allmänt förebyggande. Då utgår man från att det ännu inte finns så många riskfaktorer i den ungas liv utan att det är viktigare att stöda och öka de skyddande faktorerna. Ju närmare riskförebyggande vi går, desto större roll får minimeringen av riskfaktorer och fokuseringen på dem.

ATT FUNDERA PÅ:

- Fundera på fokus för ditt eget arbete. Vilken utförandenivå verkar du på och vilka föremål för påverkan fokuserar du oftast på i ditt arbete?
- Vilka riskfaktorer och skyddande faktorer kan du påverka i ditt eget arbete? Påverkar du dem alla eller kunde du inrikta ditt arbete ännu mer?

RISKFaktorER ÄR TILL EXEMPEL:

- känsla av utanförskap
- osäkerhet
- förändringar i livssituationen
- positiv attityd till rusmedel
- misslyckanden och dålig stämning i skolan
- svårigheter i skolan eller arbetet
- brister i omsorg eller uppfostran
- missbruk eller psykiska problem i familjen
- svaga sociala och emotionella färdigheter
- rusmedel finns lätt tillgängliga

SKYDDANDE FAKTORER ÄR TILL EXEMPEL:

- känsla av samhörighet, delaktighet och gemenskap
- känsla av att lyckas
- gott självförtroende
- goda relationer till familj och kompisar
- känsla av att trivas i skolan
- goda sociala färdigheter
- rusmedel är svårtillgängliga
- den närmaste kretsens kritiska attityder till rusmedel
- kunskaper om riskerna med användning av rusmedel
- känsla av att det är möjligt att påverka sitt liv

Bild 3. Skyddande faktorer och riskfaktorer (delvis enligt Klaari Helsingfors 2007, 9)

3. RAMEN: KUNSKAPSBAS

På cykelturen: Kunskapsbasen för rusmedelsförebyggande bildar cykelns ram, som de andra delarna sitter fast i. Kunskapsbasen bidrar till att garantera att rusmedelsförebyggandet är pålitligt och hållbart.

Med kunskapsbas avses all den kunskap, som ligger som grund för olika val i rusmedelsförebyggandet. För att arbetet ska ha hög kvalitet och även vara etiskt hållbart måste alla val gå att motivera med relevant kunskap. Det att kunskapen kan härledas till något, skiljer den professionella kunskapen från vardagskunskap. Genom den kunskap som ligger i botten för arbetet kan yrkesmänniskan lösgöra sig från sådana egna fördomar och antaganden, som kan försvåra arbetet. Det är via kunskapsbasen som man kan besvara frågor om varför man valt en viss målgrupp och ett visst angreppssätt eller vissa metoder. I lagen om organisering av det förebyggande rusmedelsarbetet (523/2015) ska ”det förebyggande rusmedelsarbetet grundas på uppföljning av rusmedelsanvändningen och därmed relaterade skador, tillgänglig vetenskaplig evidens och på god praxis”. Lagen understryker kunskapens betydelse som stöd för genomförandet av rusmedelsförebyggandet. Att stöda arbetet på forskningsresultat höjer också dess effektivitet, relevans och trovärdighet.

Kunskapsbasen i rusmedelsförebyggande består av rusmedelskunskap, kännedom om lagstiftningen, central forskning på området, kännedom om metoder, strategier och aktörer samt kännedom om målgruppens kultur och levnadsförhållanden (Soikkeli och Warsell 2013, 17). I rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn används resultat från både kvantitativ forskning, såsom undersökningen Hälsa i skolan och undersökningar om ungdomars hälsovanor, och kvalitativ forskning som fokuserar på till exempel rusmedelsfenomen bland unga eller bakomliggande orsaker till rusmedelsbruk.

Att tillämpa teoretisk kunskap breddar perspektivet på arbetet och hjälper att relatera målgruppen för arbetet i förhållande till andra grupper. Talesättet ”att inte se skogen för träden” visar träffsäkert att kunskapsbasen behövs. Det är inte möjligt att förstå hur ett enskilt träd växer utan att man har studerat skogen som helhet för att förstå hur träd brukar bete sig och vad de behöver för att växa. På samma sätt kan frågorna inom rusmedelsförebyggande inte besvaras genom enskilda ungdomar och deras rusmedelsattityder. Det är viktigt att förstå rusmedelsfenomen och ungdomen i en vidare bemärkelse. Den teoretiska kunskapen hjälper den som sysslar med rusmedelsförebyggande att se bruket av rusmedel och olika frågor i anknytning till det som en helhet, i stället för att betrakta det bara genom de unga och de grupper som står en själv närmast. Det här är en väsentlig färdighet också i arbetet på individnivå när man möter de unga på deras egna premisser. Kunskap hjälper också de unga att tänka på sig själva i relation till andra unga och ger dem perspektiv på sitt eget liv.

Vardagskunskap ska ändå inte underskattas. Med vardagskunskap avses sådan förståelse och kunskap som har uppstått genom erfarenhet, men som kanske inte har tecknats ned. Kunskap av det här slaget är förfaranden och verksamhetsmodeller som visat sig vara goda, kännedom om målgruppen, insikter och iakttagelser – också om sådant som av en eller annan anledning inte fungerar. Det är önskvärt att den här erfarenhetskunskapen förs vidare till nya anställda i organisationen, men att de samtidigt ges möjlighet att ifrågasätta invanda verksamhetsmodeller och ta med sig sina egna. Det lönar sig

också att dela med sig av sin egen samlade expertis till andra organisationer, för den växande kompetensen på fältet kommer alltid till sist de unga till godo.

Kunskapsbasen är en resurs som är bra att uppdatera för det uppstår ständigt nya fenomen och synvinklar. Det här blir tydligt om man tänker på till exempel hur mycket rusmedelsförebyggandet och dess prioriteringar har förändrats på 20 år, eller hur spektret av rusmedel som unga använder har vuxit på en rätt kort tid.

Man behöver, och kan inte ens, tillägna sig all kunskap, men det är önskvärt att yrkesmänniskor som jobbar med rusmedelsförebyggande skulle ha möjlighet att inom ramen för sitt arbete uppdatera sin egen kunskapsbas. Det är bra att tidvis skaffa kännedom om verksamhetsmiljön och målgruppen, sätta sig in i centrala forskningsresultat, delta i tillställningar och seminarier på området, skapa nätverk och gå på kurser. Det här kräver också att arbetsgivaren anvisar resurser för att personalen ska kunna gå på utbildning, sätta sig in i aktuell information och delta i viktiga seminarier inom sektorn.

Lagstiftningen som ramverk för rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn

Lagstiftningen ingår i kunskapsbasen i rusmedelsförebyggande och anger för egen del vem som ska bedriva rusmedelsförebyggande, för vem och på vilket sätt. Bland annat följande lagar hänger samman med rusmedelsförebyggande bland unga:

- lagen om organisering av det förebyggande rusmedelsarbetet 523/2015 (fram till 1.12.2015 lagen om nyktershetsarbete 19.11.1982/828)
- alkohollagen 8.12.1994/1143
- lag om åtgärder för inskränkande av tobaksrökning 13.8.1976/693
- narkotikalagen 17.12.1993/1289
- lagen om missbrukarvård 17.1.1986/41

samt de lagar som påverkar särskilt ungdomars levnadsförhållanden och tjänster riktade till unga:

- ungdomslagen 27.1.2006/72
- barnskyddslagen 417/13.4.2007
- ordningslagen 612/2003

Alla uppdaterade lagtexter med tilläggsförordningar finns på webbplatsen www.finlex.fi.

När det gäller rusmedelsförebyggande ger lagarna ramen för vilken rusmedelspolitik som ska bedrivas i vårt samhälle; hur man förhåller sig till olika rusmedel och med vilka medel användningen av dem kan kontrolleras. Lagarna är ändå inte vattentäta och de bestämmer inte hur människor beter sig. Att alkohol och tobaksprodukter är förbjudna för under 18-åringar räcker inte för att hindra alla minderåriga unga från att använda dem. Lagen lägger dock en grund för yrkesmänniskors arbete, och tillåter och förpliktat dem att lyfta fram och ta tag i till exempel lagöverträdelser. Lagarna kan också tjäna som ett samhälleligt ställningstagande. Att alkohollagen begränsar till exempel alkoholreklamen är en tydlig signal från samhället att barns och ungas välbefinnande anses vara viktigt och att man inte vill att de exponeras för alkoholreklam.

ATT FUNDERA PÅ:

- Vilka aktuella forskningsresultat kunde du utnyttja i ditt arbete?
- Från vilka nätverksaktörer kan du få aktuell information om ungdomarnas användning av rusmedel på lokalnivå?
- Vilka lagar är mest framträdande i ditt arbete?
- Hur skulle man kunna utnyttja de olika lagarna i samtal med unga?

4. BROMSARNA: ETIK

På cykelturen: att dryfta etiska frågor i genomförandet av rusmedelsförebyggande bland unga ger anledning att tidvis sakta farten och stanna upp för att titta på om arbetet säkert görs från rätt utgångspunkter som tar hänsyn till målgruppen.

I rusmedelsförebyggande måste man värna om etiken i arbetet. Rusmedelsfostran som baserar sig på tanken om ”till varje pris” är inte etiskt hållbar utan manipulativ. Ett etiskt svajigt fostrande möte försvagar förtroendet och växelverkan människor emellan, när det egentligen borde utgöra stöttepelarna i rusmedelsfostran.

En central tanke i rusmedelsförebyggandets etik är principen att arbetet inte får vålla mottagaren skada (Soikkeli och Warsell 2013, 19). All rusmedelsfostran ska respektera de unga. Olika teman ska diskuteras sanningsenligt, men på ett sätt som inte ger unga rädslor eller ångest. Man ska komma ihåg ungas känslighet till exempel när man väljer material för rusmedelsfostran. Unga kan känna att informationen är jobbig eller ångestframkallande av olika orsaker, till exempel på grund av någon akut situation i närkretsen eller utifrån sina egna hotbilder. Till exempel metoder som bygger på upplevelser kan väcka starka känslor hos unga. Det är viktigt att tänka på att information ges i lämplig form och att den unga inte lämnas ensam med ny information, utan ges tillfälle att ventilera sina tankar med en vuxen och behandla den nya informationen.

Rusmedelsfostran ska vara frivillig; unga ska kunna vägra dela med sig av sina tankar och erfarenheter, eller delta i olika övningar som av en eller annan orsak kan kännas obehagliga. Meningen med rusmedelsfö-

rebyggande är inte att mota in ungdomarna i ett hörn och tvinga dem att berätta om sin egen användning av rusmedel. I stället är det mer fruktbart att diskutera ämnet på ett allmänt plan och be de unga komma med synpunkter. De unga ska ha rätt att vara oense om de ämnen som behandlas och i mån av möjlighet ska de ha möjlighet att påverka hurdan rusmedelsfostran som erbjuds dem. Hänsyn och lyhördhet för de unga i rusmedelsförebyggandet är inte bara etiskt utan ökar dessutom ofta insatsernas effektivitet och upplevda relevans.

Människors jämlikhet är också något som hör samman med rusmedelsförebyggandets etik. Verksamhet som bygger på, eller producerar, diskriminerande tankesätt kan inte främja hälsa och välbefinnande. En medveten rusmedelsfostrare funderar också på i vilken ställning rusmedelsfostran placerar de unga: uttrycker man av misstag värden eller budskap som är exkluderande? När man pratar om rusmedelsrelaterade skador

skapar eller förstärker man samtidigt alltid de föreställningar som hänger ihop med dem. Om man till exempel betonar att rökning kan orsaka problem med hyn, gör man dålig hy till något viktigt som definierar att man är bra eller duger. Många problem som förknippas med användning av rusmedel, såsom skolsvårigheter, psykiska problem eller utseendemässiga faktorer är vardag för många unga eller deras närstående, trots att de inte alls använder rusmedel. Det här innebär inte att man inte kan föra sådana saker på tal i diskussioner om rusmedel med unga, men det är bra att vara medveten om att det också finns en annan sida.

En yrkesmänniska som sysslar med rusmedelsförebyggande står många gånger, kanske till och med ofrivilligt, i en maktposition i relation till målgruppen. Därför rekommenderas att man medvetet strävar efter en jämbördig dialog och röjer hinder för samtal. Rusmedelsfostran och rusmedelssamtal kan i bästa fall ses som mänskliga möten kring ett intressant tema. De behöver inte enbart vara lektioner, där en auktoritet säger hur saker ligger till – ens då sakkunniga berättar fakta eller sin egen ståndpunkt för ungdomarna. Sakkunniga ska dessutom vara medvetna om hur de eventuella egna fördomarna och attityderna samt arbetshistorien påverkar sättet att utöva rusmedelsförebyggande med olika grupper. En god rusmedelsföregångare accepterar att den unga kan ha en annorlunda måttstock för ett gott liv och andra medel för att komma dit än fostraren själv. Trots det måste man sträva efter att hitta en gemensam förståelse av innehållet i rusmedelsfostran. (Pylkkänen och Vuohelainen 2012).

Stimulerande upplysning

Ambitionen att påverka samhället kan anses falla inom ramen för rusmedelsförebyggandets etik. Tanken med stimulerande upplysning är att det också behövs en förändring i kulturen för att ett fenomen ska förändras. Om till exempel rusmedelsfrihet inte är ett upp-

skattat alternativ är det inte lätt för individen att välja det till sin livsstil. Rusmedelsfriheten måste först göras till ett acceptabelt och önskvärt alternativ för att bli ett mer lockande och därmed ett mer sannolikt val. Individer kan ändra sitt beteende i större skaror först efter att attityderna och de sociala normerna har förändrats. (Salasuo 2011) Det här kräver att aktörerna inom rusmedelsförebyggande behandlar och lyfter fram temat.

Rusmedelsförebyggande är därmed också påverkansarbete. Efter att en sakkunnig tillägnat sig stor kunskap och förståelse, som gynnar främjandet av välbefinnande och till exempel kritisk attitydbildning till rusmedel, är det önskvärt att hen delar med sig av sin sakkunskap på så bred front som möjligt. Det är viktigt att initiera diskussioner eller påverka redan befintliga privata eller offentliga debatter. Den som arbetar med rusmedelsförebyggande kan själv eller tillsammans med ett nätverk eller ungdomar producera ny input i aktuella debatter. Sociala medier, den allt mer utbredda kommunikationsteknologin i vardagen och arbetssättet att inkludera unga möjliggör alldeles nya slag av metoder för rusmedelsförebyggande. Påverkansarbetet är dessutom ett gyllene tillfälle att föra fram ungdomsärenden i samhället.

ATT FUNDERA PÅ:

- Hur framställs de som använder rusmedel i ett material eller en metod? Hur känns budskapet för rusmedelsbrukare eller deras närstående?
- Hur kan du ingripa i eventuellt kränkande tal och öka ungas empati och solidaritet?
- Hur ska man försäkra sig om att inte öka den press som unga känner i utseendefrågor när man behandlar fenomen med anknytning till hälsa och utseende?
- Hur tar materialen hänsyn till mångfalden bland unga och till exempel olika språkgrupper? Är informationen lättfattlig?

5. HJULEN: METODER

På cykelturen: Metoderna fungerar som hjul, som för rusmedelsförebyggandet inom ungdomssektorn framåt. Metoderna ska vara genomtänkta och ändamålsenliga för att det ska vara möjligt att nå de uppställda målen.

Irusmedelsförebyggande bland unga används många olika metoder: spel, upplevelsebaserade metoder, kampanjer, tävlingar, drama, temaveckor, kamratupplysning ... Listan kan göras lång. Det finns nästan lika många olika sätt att jobba rusmedelsförebyggande som det finns aktörer. Genom att använda varierande metoder kan man föra in nya perspektiv och ny energi i rusmedelsförebyggandet. Med hjälp av metoderna kan man också väcka ungas intresse för ämnet. Men en framgångsrik rusmedelsfostran kan också bedrivas utan några särskilda metoder.

Ur yrkesmänniskans synvinkel är det en uppmuntrande tanke att det ibland kan räcka med små möten, baserade på genuin omtanke och öppenhet, för att stöda ungas utveckling av sina egna rusmedelsattityder och -kunskaper. Metoden i sig är mindre viktig än det man vill uppnå och det man åstadkommer med den. Metoden är bara ett medel för att starta en dialog samt för att öppna för mera kunskap och nya infallsvinklar. Att med stöd av en vuxen förbättra grupp-, problemlösnings- och emotionella färdigheter på nivå för social förstärkning ger den unga resurser att agera ansvarsfullt och genomtänkt också i situationer som har med rusmedel att göra.

I valet av metoder för rusmedelsförebyggande är det viktigt att komma ihåg de skeden och val som man ska tänka igenom innan tillvägagångssättet slås fast (se kap. 1 och 2). Först då man beaktat nivån för utfö-

rande, målen och målgruppens specialbehov kan man ringa in och välja vilka metoder som lämpar sig bäst för arbetet. Ännu i det här skedet ska man dessutom bedöma hur insatt yrkespersonen är i de metoder som valts. De här skedena i metodvalet kräver således stora mått av omsorgsfullhet och tålmod.

En konkret och tänkvärd synvinkel i fråga om metoder är hur ungdomar fattar intresse för dem och tar dem till sig. Kiilakoski (2013) använder den amerikanska termen *edutainment* för att beskriva hur fostrande (*education*) material som riktas till unga också i viss mån måste vara underhållande (*entertainment*) för att träffa rätt och gå hem på det sätt som avses. Underhållande betyder inte (heller) i rusmedelsförebyggande bara roliga och innehållsmässigt lättare aktiviteter, utan syftar snarare på att rusmedelsfostran inte behöver vara torr för att vara saklig och effektiv. En stor fråga är huruvida vi vågar diskutera rusmedel i en positiv, rentav humoristisk, ton eller med hjälp av trevlig sysselsättning. Rusmedelsförebyggandet präglas tidvis av en ångestskapande och tråkig ton i diskussionen, dystra material, en argumentering där parterna lätt blir provocerade samt ytterst stränga rollmodellsförväntningar på yrkeskåren.

De som arbetar med rusmedelsförebyggande genom sin verksamhet utgör ett exempel för unga. Yrkesmänniskan har dessutom en viktig uppgift i att sprida information om rusmedelsskador, men uppdraget behöver inte betyda att tonen i rusmedelsförebyggandet

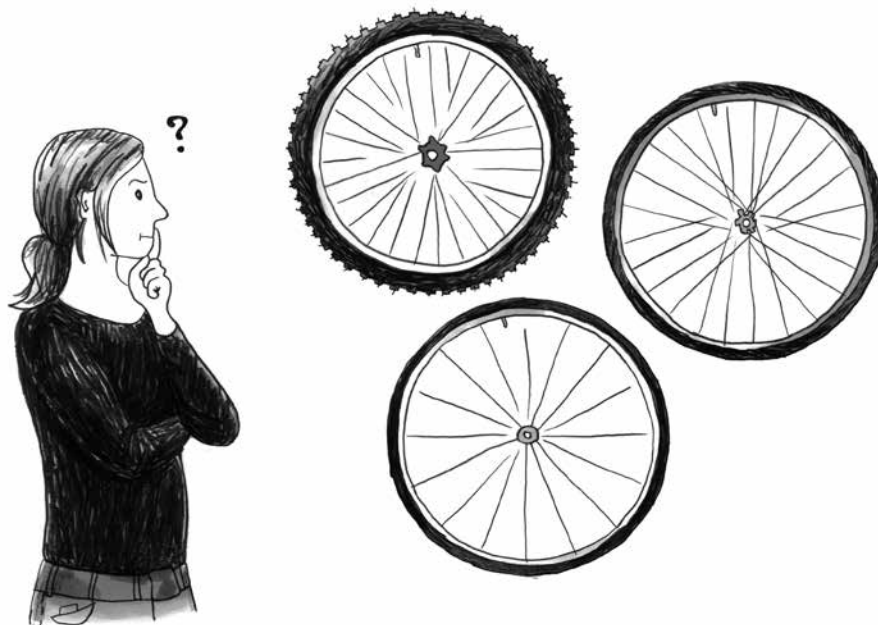
blir onödigt allvarlig. När man litar på ungas egen tankeförmåga och vilja att få veta mer kan man i rusmedelsförebyggandet fundera och förvånas tillsammans, och även utnyttja humor och gott humör. En gladlynt atmosfär som uppmuntrar till diskussioner och resonemang gör det lättare för den unga att ta in det som behandlas.

Lyhört, diskuterande och inkluderande rusmedelsförebyggande

I rusmedelsförebyggande riktat till unga lönar det sig att aktivt söka möjligheter för de unga att själva vara aktörer. Ungdomar kan bli inspirerade att påverka varandras rusmedelsattityder eller bjuda in till diskussion om aktuella rusmedelsrelaterade teman som intresserar dem själva. Ungas deltagande främjas av att

metoder, som även då de leds av vuxna, har en direkt koppling till ungas vardag och erfarenheter för stunden. Ungdomarnas möjlighet att själva planera och skapa kan resultera i material som också intresserar andra unga. Att unga aktivt deltar i rusmedelsfostran och valet av sätten som det genomförs på har ofta en minst lika stor inverkan på ungdomarna som att de deltar bara i egenskap av mottagare.

Det är dock på sin plats att vara uppmärksam på vad de material som tas fram med unga ska användas till. Ungdomar kan ha starka normativa antaganden om att man ska varna om rusmedel och om hur verkningsfull rusmedelsfostran ser ut. Om de unga vill skapa material som bygger på chockverkan ska det göras med expertens handledning. För trots att det för ungdomarna kan vara meningsfullt och även lärorikt att ta fram skrämsematerial, måste man överväga ändamålsenligheten för sådan rusmedelsfostran från fall till fall.

En av ambitionerna med rusmedelsförebyggande verksamhet är att ge ungdomar saklig information om rusmedel och om användningen av dem till grund för deras egna genomtänkta val. Man kan förmedla information till unga på många sätt och det traditionella faktapaketet som ”hälls” uppifrån neråt är inte den enda lösningen, och inte heller den mest effektiva. Metodernas yttersta syfte är ofta att väcka den ungas egna kritiska tänkande, och det kan man sträva efter till exempel genom olika sätt som stimulerar till diskussion. Aktuella rusmedelsrelaterade tidningsartiklar, videor och vloggar på nätet, bilder, diagram och statistik, populär musik och tv-serier är bara några exempel på lämpligt stoff för att stimulera till diskussion. Sannolikt kan också de unga själva föreslå material som tilltalar dem.

Informationen och debatten i medierna baserar sig inte alltid på fakta, och därför blir det yrkesmänniskornas uppgift att styra diskussionen så att också rusmedelskritiska synpunkter får utrymme, samt att säkerställa att de unga förstår vikten av källkritik. Det motstridiga informationsflödet kan resultera i en bra diskussion med de unga och därför ska man inte på rak arm avfärda felaktiga påståenden i medier. I stället kan man utmana de unga att fundera på sanningshalten i dem och motiven till att de förts fram.

På nivån för riskförebyggande verksamhet är det viktigt att fundera på vilka risker förknippade med rusmedelsbruk och vilka sätt att diskutera dem som känns angelägna för ungdomarna. Rusmedelsfostraren ska vara lyhörd för den miljö som den unga lever i: hur ser det landskap ut som framträder av den ungas dagliga aktiviteter? Växelverkan med de unga skapar ofta en berättelse, med händelser som också kan greppas ur rusmedelsförebyggandets perspektiv. Om berättelsen handlar om att göra bort sig i fyllan och om det påföljande illamåendet, om försämrade eller havererade sociala relationer, borttappade saker, brist på pengar och riskfyllda situationer, är det klokt att i va-

let av metoder innehållsmässigt fokusera på de omedelbara följderna av den här typen av riskbeteende som ligger den unga nära.

Unga ska inte skrämmas upp i onödan, överdrivna skräckbilder kanske saknar beröringspunkter med ungas verklighet och leder därför inte till önskat slutresultat. Dessutom kan den unga redan själv ha ångest eller vara bekymrad över sin situation och då är det oetiskt att förstärka de svåra känslotillstånden. I arbetet med minderåriga är det också viktigt att försöka få med vårdnadshavarna i samarbetet och att tillsammans leta efter de rätta handlingsmodellerna för situationen i fråga.

Genom dialogiska möten är det möjligt att försöka uppnå en gemensam, ibland alldeles ny, förståelse till exempel om olika rusmedelsrelaterade fenomen och studera dem mångsidigt från olika perspektiv. Det väsentliga i metoder som bygger på dialog är att de uppmuntrar alla att föra fram sina åsikter och ger alla som medverkar en likvärdig möjlighet till aktörskap i en respektfull anda. Våldigt mångahanda dialogbaserade metoder kan tillämpas i rusmedelsförebyggande. Även många skapande och konstnärliga metoder innehåller element av dialog eller inkluderar åtminstone deltagarna i en samverkan, och passar därför utmärkt också för behandling av rusmedelsteman.

ATT FUNDERA PÅ:

- Vad förväntar du dig att uppnå med den valda metoden? Vad är det du vill påverka?
- Har metodens effektivitet undersökts? Hur vet du att det är värt att pröva på just den här metoden? Varför lämpar den sig just för den här gruppen/individ?
- Vad förutsätter en lyckad användning av metoden?

6. SADELN: PEDAGOGIK

På cykelturen: Att göra pedagogiska val fungerar som cykelns sadel, som ska göra det bekvämare att åka och på så sätt ge stöd för yrkespersonen att orka i arbetet och bidra till att det löper smidigt.

Det förebyggande arbetet tar man i beaktande barns och ungdomars egna resurser samt stöttar utvecklingen av de färdigheter och förutsättningar som stärker deras välbefinnande. Rusmedelsförebyggande bland unga kallas ofta för rusmedelsfostran och uppfattas som ett helhetsinriktat arbete, inte enbart som upplysning om rusmedelsskador. Därför ska vi rikta vår uppmärksamhet på *hur vi fostrar* och *varför* vi har valt ett visst pedagogiskt grepp. Det finns många olika pedagogiska angreppssätt och de flesta av dem lämpar sig inte bara för läroanstalter utan också som grund för annan fostrande verksamhet, till exempel ungdomsarbete. Rusmedelsfostraren väljer alltid, medvetet eller omedvetet, något pedagogiskt grepp för sitt arbete med de unga eller de teman som behandlas. I rusmedelsfostran, liksom också i annan fostran, är det viktigt för utövaren att vara medveten om hur den uppfattar sig själv som fostrare, vilken re-

lationen är till ungdomarna i fråga och varför utövaren fostrar på just de valda sätten.

Fostran utövas inte i ett vakuum, utan som en del av den omgivning, kultur och det samhälle som vi lever i. Därför är fostran inte fritt från värderingar, utan man vill alltid främja något som anses som viktigt och värt att sträva efter. De metoder som används i rusmedelsfostran bygger alltid på något pedagogiskt angreppssätt, även då metodens utvecklare eller användare inte medvetet skulle ha tänkt på de pedagogiska grunderna för sitt praktiska arbete. När man motive- rar på vilket sätt man vill behandla olika rusmedels- teman med ungdomar, tar man ofrånkomligen ställning till hurdan relationen mellan fostraren och den unga är då metoden används. Det handlar också om hur man ser på den ungas ställning i förhållande till gemenskaper som är viktiga för hen, samt till sam- hället i stort.

I VALET AV PEDAGOGISKT GREPP SKA FÖLJANDE BEAKTAS:

- rusmedelsfostrarens egen yrkesidentitet: bakgrund, starka sidor, kunskaper och färdigheter
- rusmedelsfostrarens roll och uppgifter i den rusmedelsfostrande situationen
- ungdomarnas roll samt nivån för deras aktörskap och delaktighet i den rusmedelsfostrande situationen
- relationen mellan rusmedelsfostraren och den unga
- miljön där rusmedelsfostran utövas
- den eventuella samhällsliga dimensionen i rusmedelsfostran och dess verkningar på samhällsdebatten

Till exempel kan en yrkesmänniska som arbetar med hälsofrämjande bland unga, vid sidan av att ge hälsoråd och behandla symptom också ge den unga fostrande vägledning i att värna om sitt eget liv och att bygga en trygg vardag. När det kommer till frågor om rusmedel kan det till exempel handla om vänskapsrelationer, hur man kommer överens med föräldrar eller hur det går i skolan. På samma sätt är till exempel en lärare eller tjänstman på TE-centralen utöver sitt egentliga arbete även en fostrande vuxen. Att inse sitt eget fostrande arbetsgrepp betyder inte att ansvaret för uppfostran fräntas vårdnadshavarna utan att det stöder den fostran som ges hemma.

Rusmedelsfostraren fungerar som en förmedlare mellan rusmedelskunskapen och -kulturen, samhället och samfunden samt målgruppen. Det som gör det här förmedlaruppdraget till fostran är att fostraren genom sin verksamhet och vägledning medvetet försöker påverka den unga, den ungas uppväxt, lärande och handlande. Fostran ger den unga de kunskaper och färdigheter som behövs för att klara sig i samhället och sitt eget liv, att ta hand om sig själv och vara en del av olika gemenskaper. Rusmedelsfostran ger den unga kunskaper uttryckligen om rusmedel och kunskap till stöd för att göra egna val som rör rusmedel. Den unga får dessutom verktyg för att delta i och ta ställning till debatten om rusmedel. Valet av pedagogiskt perspektiv har en direkt inverkan på hur man närmar sig den unga samt hur man uppfattar de eftersträlvade kunskaperna och färdigheterna.

Exempel på pedagogiska synvinklar på rusmedelsfostran: positiv pedagogik och socialpedagogik

Positiv pedagogik har under de senaste åren studerats i Finland som en praxis för att öka barns (och ungas) välbefinnande såväl i daghem som vid läroanstalter.

Positiv pedagogik handlar om inläring genom barnens och de ungas synpunkter och de betydelse som de själva ger. Tonvikten ligger på ungdomars egna erfarenheter, känslor och starka sidor. (Kumpulainen m.fl. 2014) De här kan tas till behandling också i rusmedelsfostran och därmed ge de unga makten att på sitt eget sätt beskriva sitt liv och sin relation till rusmedel eller välbefinnande. På så sätt upplever de unga att de tas på allvar i gemenskapen. Dokumenterade rusmedelsrelaterade teman och situationer som de unga lyfter fram kan också behandlas gemensamt ur många perspektiv och då har fostraren möjlighet att styra och fokusera diskussionen. Positiv pedagogik betonar positiva känslor och upplevelser, resurser och starka sidor och lämpar sig därför bra speciellt för rusmedelsfostran på nivån för social förstärkning.

Den socialpedagogiska synen på fostran betonar relationen mellan individen och gemenskapen. Uppväxten till en unik person sker i gemenskaper och i deras verksamhet ägnar man särskild uppmärksamhet åt hur de stöder människors delaktighet, välbefinnande, handlingsförmåga och livshantering. En socialpedagogiskt inriktad fostrare är villig att påverka missförhållanden i samhället, inspirera människor till att skapa förändring och stöda en gemenskapsinriktad verksamhetskultur. Hen vill väcka dem som fostras att bli medvetna om sitt eget och samhällets verkliga tillstånd och att delta i verksamheten i sin gemenskap utifrån sina egna utgångspunkter. (Kurki 2000.)

Socialpedagogiskt orienterad rusmedelsfostran strävar delvis till samma typ av interaktivt och inkluderande möte mellan den unga och fostraren i som positiv pedagogik. Det socialpedagogiska perspektivet ger dock rusmedelsfostran en egen (sammälls-)kritisk prägel. Fokus för den kritiska behandlingen kan läggas till exempel på ungdomars rusmedelsattityder eller rusmedelskulturen i Finland. Rusmedelsförebyggandets uppgift kan då vara att frigöra unga att göra annorlunda val än tidigare generationer till exempel

när det gäller alkoholkonsumtion. För att uppnå det här målet kan man i rusmedelsfostran erbjuda unga möjligheter att ifrågasätta den rådande rusmedelskulturen i praktiken och bilda sig väl underbyggda synpunkter om alternativen att göra på ett annat sätt. (Tapio 2014.) En lämplig metod kan vara till exempel en av fostraren handledd debatt om någon aktuell nyhet eller diskussion med rusmedelsanknytning eller en instruerad sammanställning av ett kollage på sådana rusmedelsrelaterade teman som ungdomar talar mycket om för tillfället. I den socialpedagogiskt inriktade rusmedelsfostran är det ytterst väsentligt att gemensamt ventilera de ämnen och verksamheter som behandlas.

På nivån för riskförebyggande kan man forma även smågruppsarbete med ett socialpedagogiskt upplägg. Då kan huvudsyftet till exempel vara ungdomarnas kreativa reflektion av sina rusmedelserfarenheter, till exempel i form av ett skådespel. Den vägen kan de

unga gestalta nya, alternativa historier om hur livet går vidare med tanke på deras egen framtid. Socialpedagogik lägger tonvikten på hoppets perspektiv, och på så sätt är det naturligt att i rusmedelsfostran koncentrera sig på att tillsammans söka möjligheter och alternativa framtidsscenarier. För en ung som hamnat i kläm under sitt liv och eventuellt stämplats som problemungdom kan det vara särskilt befriande att släppa taget också om sitt eget förflutna och växa ur de roller som delvis påförts utifrån.

ATT FUNDERA PÅ:

- Vad betyder fostran i ditt arbete? Ser du dig själv som en fostrare?
- Hur skulle det kunna stöda ditt arbete att beakta de pedagogiska infallsvinklarna?

7. STYRSTÅNGEN: KVALITET OCH UTVÄRDERING

På cykelturen: Alla som cyklat vet vilken betydelse styrstången har för att styra rätt. I rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn ser säkerställandet av kvaliteten till att cykeln rullar stabilt och med hjälp av utvärdering slipper vi onödigt tvära svängar.

Precis som i allt arbete, är det också i rusmedelsförebyggande bland unga, viktigt att ägna uppmärksamhet åt att arbetet håller en god kvalitet genom hela processen. Det här tjänar såväl beslutfattarnas, finansierarnas, aktörernas som målgruppens behov. Att satsa på kvalitet gör arbetet mer effektivt och meningsfullt, och gör det mer sannolikt att vi uppnår de förändringar som verksamheterna tar sikte på. Ändå kan det ibland vara svårt att motivera och påvisa exakt varför det egna arbetet har god kvalitet och var kvaliteten egentligen ”syns”.

Kvalitetsstjärnan för preventivt alkohol- och drog arbete (Soikkeli och Warsell 2013) som publicerats av Institutet för hälsa och välfärd är ett fungerande verktyg som stöd för planering och genomförande av rusmedelsförebyggande. Kvalitetsstjärnans (bild 4) uddar stöder genomförandet av ett arbete av god kvalitet när de är i balans sinsemellan. Vid varje udd finns en rad frågor som underlättar planeringen och genomförandet av arbetet och som hjälper dig att förstå stjärnans uddar via det praktiska arbetet. Stjärnan hjälper att motivera valen för fokus för arbetet samt fundera på uppsättningen av målen för det. Den uppmuntrar till att ta hänsyn till alla aktörers – också ungdomarnas – delaktighet i planeringen och genomförandet av verksamheten, samt tänka på hur man ska säkerställa informationsgången mellan alla medverkande och förankringen av arbetet. När arbetshelheten är välplanerad får alla medverkande en klar uppfattning om

vad man försöker uppnå och varför. Kvalitetsstjärnan hjälper yrkesutövarna av rusmedelsförebyggande att förverkliga en balanserad process av planering, genomförande och utvärdering. Dessvärre finns inte kvalitetshandboken längre tillgänglig på svenska.

Utvärdering och kvalitet

Genom utvärdering kan vi se till att det å ena sidan är möjligt att uppnå de uppsatta målen med så hög kvalitet och effektivitet som möjligt och å andra sidan till slut ta ställning till om insatserna var ändamålsenliga. I rusmedelsförebyggande ska utvärderingen gå hand i hand med processen, från planeringsskedet ända till slutet. Om man fäster vikt vid utvärderingen först till sist i arbetsprocessen, kan man bara konstatera om arbetet lyckades eller inte, och fundera på orsakerna. Då utvärderingen sätts in från första början och då man med omsorg planerar vad det är man vill utvärdera, vilka målen för verksamheten är och i vilket skede det är bra att utvärdera, kan man redan i god tid justera insatserna om det konstateras finnas behov för det under processens gång.

I planeringsskedet är det viktigt att fundera på vilka faktorer det är man särskilt vill utvärdera. Det är alltid möjligt att utvärdera många olika saker i en verksamhet, till exempel resultaten och verkningarna, delaktigheten, processen och metoderna. Sätten och frå-

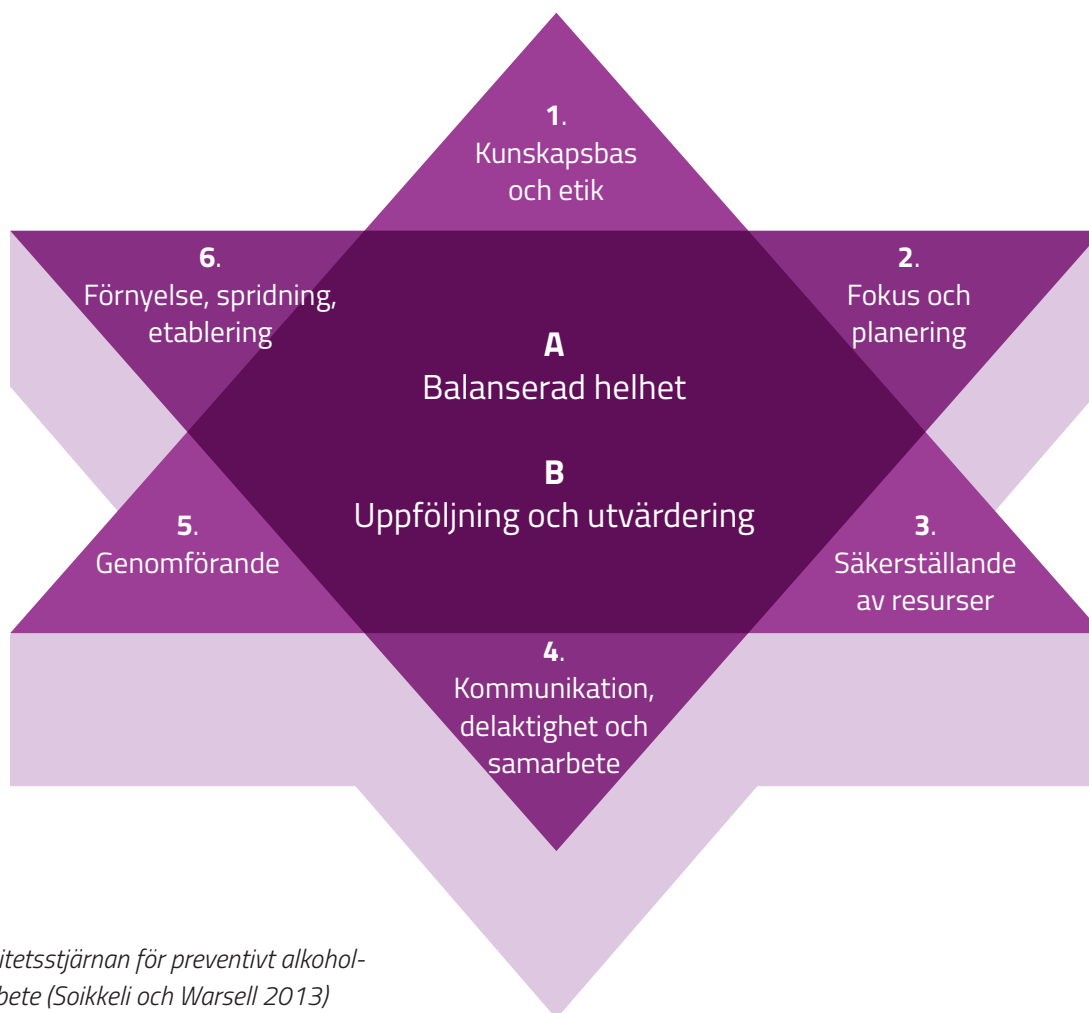

Bild 4. Kvalitetsstjärnan för preventivt alkohol- och drog arbete (Soikkeli och Warsell 2013)

gorna för att utvärdera de olika faktorerna skiljer sig stort och alltid är det inte förnuftigt att utvärdera allt. Man måste välja ut vad man vill fokusera på i utvärderingen och ta fram tydliga frågor som man vill ha svar på under processens gång. Det är bra att redan i planeringsfasen se efter i vilka skeden det är vettigt att utvärdera insatserna och sedan också hålla sig till planen.

Allt går inte att förutse, och därför är det viktigt att i genomförandeskedet tidvis stanna upp och kontrollera att riktningen alltså är den rätta. I det här ske-

det tittar man på om det pågående arbetet ser ut att leda mot de uppställda målen eller om det finns behov för ändringar medan de ännu är möjliga. Att utvärderingens skeden och resultat dokumenteras väl, och dokumenteringen inleds redan under genomförandet, skapar ett bra material som man kan gå tillbaka till efteråt. Dokumentationen är en förutsättning för en lyckad utvärdering.

Efter att processen avslutats är det dags för en slututvärdering då verksamheten ses över som helhet i relation till de uppställda målen. Utvärdering kan göras

Utvärderingsfrågor i skedet då arbetet genomförs:

- Verkar modellen för arbetet fungera som man tänkt?
- Lägger man i arbetet märke till att vissa tillvägagångssätt, innehåll eller material trots allt inte verkar lämpa sig för den valda målgruppen?
- Har det dykt upp överraskande utmaningar och vad ska man göra åt dem?
- Håller tidtabellen och räcker resurserna till?

Utvärderingsfrågor efter slutfört arbete:

- Hur lyckades man och vilka verkningar kunde man se att arbetet hade?
- Hur förlöpte de olika skedena av genomförandet?
- Uppnåddes målen?
- Hade arbetet några oväntade verkningar?
- Vad misslyckades man med? Vad borde man göra annorlunda i fortsättningen?

på många olika sätt. De som bedriver verksamheten spelar alltid en central roll i utvärderingen, även då den är beställd av en utomstående instans. De som gör arbetet känner till målen och processen bäst och kan sålunda inte lämnas utanför utvärderingsprocessen. *Självutvärdering* spelar en väsentlig roll och ofta faller det sig naturligt att göra det under arbetets gång och fundera på hur det framskrider och hur situationen ser ut. I *intern utvärdering* kan verksamheten granskas av en annan aktör i samma organisation, men som inte har en genomförande roll i processen i fråga. Den här vägen är det möjligt att få värdefull respons

på hur arbetet ter sig från sidan sett. Det är också möjligt att beställa en *utomstående utvärderare* som kommer utifrån och ser över verksamheten från ett förutbestämt perspektiv.

Utvärderingen kan göras med olika metoder, till exempel olika slags responsenkäter, diskussioner eller observation. Det väsentliga är att å ena sidan få information ur olika synvinklar, å andra sidan att välja utvärderingsmetod enligt de frågor som ska studeras. Om man till exempel vill utvärdera personalens erfarenheter av att använda en viss metod eller rusmedelsfostransmodell som arbetsverktyg torde det vara onödigt att låta de unga besvara en enkät om deras tankar, för en ungdom kan inte ta ställning till personalens erfarenhet. Däremot kan de unga gott svara på hur det kändes att delta i en verksamhet, där metoden eller modellen i fråga tillämpades.

Det är också viktigt att ägna uppmärksamhet åt hur resultatet av utvärderingen ska utnyttjas. Det lönar sig inte att göra en utvärdering bara för sakens skull. Utvärderingen är ett hjälpmedel för att inrikta verksamheten, belysa behovet av den och utveckla nytt. Utvärderingen ger också andra aktörer behövlig information så de slipper uppfinna hjulet på nytt eller upprepa fel som redan begåtts tidigare. Det är alltså bra att göra rapporteringen med omsorg och på ett ändamålsenligt sätt.

ATT FUNDERA PÅ:

- Känner jag till kvalitetens delfaktorer i det rusmedelsförebyggande som jag planerar eller genomför ensam eller tillsammans med andra?
- Känner jag till olika utvärderingssätt eller finns det något väsentligt som inte har prövats på i mitt arbete?
- Är utvärdering etablerad som arbetssätt och förstår alla medverkande dess betydelse?

8. CYKLISTEN: AKTÖRER OCH SAMARBETE

På cykelturen: Om ingen trampar rullar cykeln ingenstans. I rusmedelsförebyggandet finns det många aktörer och instanser med inflytande – en del av dem trampar, andra har hand om underhåll eller står längs rutten och hejar på.

Kommunerna är viktiga praktiska aktörer i rusmedelsförebyggandet, som de har ett lagstadgat ansvar att bedriva. Lagen om organisering av det förebyggande rusmedelsarbetet 523/2015 förpliktar kommunen att utse ett organ som ansvarar för det förebyggande rusmedelsarbetet i de kommunala tjänsterna, särskilt inom social- och hälsovården samt bildnings-, idrotts-, ungdoms- samt näringsväsendet. Kommunernas verksamhet stöds av regionala, lokala och riksomfattande organisationer som bedriver ett mångsidigt rusmedelsförebyggande arbete.

Rusmedelsförebyggandet styrs av olika strategier och program som syftar till att skapa en ram för arbetet och göra det möjligt. Sådana är till exempel Institutet för hälsa och välfärds Handlingsprogrammet för förebyggande rusmedelsarbete (f.d. Alkoholprogrammet, finns inte på svenska) vars primära syfte är att säkerställa kvaliteten och grundstrukturerna i kommunernas rus-

medelsförebyggande i hela landet (Institutet för hälsa och välfärd 2015a; 2015b). Den nationella planen för psykisk hälsa och missbruksarbete behandlar arbetet för att utveckla det här arbetet på det nationella planet. Det arbete som bedrivs bland barn (också det förebyggande) styrs av Barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet, som i enlighet med regeringsprogrammet anger de prioriterade områdena för arbetet.

En viktig roll innehas också av de ministerier, som genom sin egen verksamhet är med och definierar rusmedelsförebyggandet. Social- och hälsovårdsministeriet har en betydande ställning och när det handlar om barn och unga har Undervisnings- och kulturministeriet en viktig roll. Även olika monopolsamfund såsom Alko och Penningautomatföreningen (Ray) bidrar med sin egen insats till rusmedelsförebyggandet.

Ur rusmedelsförebyggandets synvinkel bedrivs övervakningen av en rad myndigheter, till exempel al-

koholinspektörerna. Handlingsmodellen Pakka har konstaterats vara effektiv i det lokala rusmedelsförebyggandet. I Pakka-verksamheten ägnar man särskild uppmärksamhet åt tillgången till alkohol, tobaksprodukter och penningspel genom ett brett upplagt samarbete med lokala aktörer.

Ovan har vi beskrivit en del av fältet för rusmedelsförebyggande, vilket redan i sig visar att det är ett vitt spektrum av aktörer som bedriver rusmedelsarbete ur olika utgångspunkter.

Vem borde bedriva rusmedelsförebyggande bland ungdomar?

Rusmedelsförebyggande är ett tema som ingen som arbetar med unga kan förbigå med att säga ”det här är inte min sak”. Rusmedelsförebyggande i alla dess olika former angår alla vuxna som möter unga i vardagen, allt från lärare till bibliotekarier, från olika volontärer till tränare och från tjänstemän till mataffärernas kas-

sabitråden. Ett eget kapitel är också föräldrarnas dagliga fostringsarbete och den grund som det ger för experternas arbete. I mötet med unga främjar den vuxna samma mål som experten på rusmedelsförebyggande, men ofta med en knapphändigare teoribakgrund eller praktisk erfarenhet. På fältet för rusmedelsförebyggande är det viktigt att identifiera och stöda de här olika rollerna. Det kan man göra genom att involvera olika instanser i gemensamma aktiviteter och genom att öppet informera om rusmedelsförebyggande och dess mål i olika kanaler.

Bild 5 visar hur rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn på olika nivåer kan förutsätta olika slags sakkunskap. Allt rusmedelsförebyggande bland unga utgår från att främja välbefinnande och stöda rusmedelsfrihet, och det här går hand i hand med arbetet på alla nivåer. *Nivå 1* berör alla yrkesmänniskor (och delvis också frivilliga aktörer) som kommer i kontakt med ungdomar. Det centrala med tanke på rusmedelsförebyggande är färdigheter som har att göra med social förstärkning. Det här innebär att vara när-

Bild 5. Nivåerna av sakkunskap som behövs i rusmedelsförebyggande inom ungdomssektorn

varande och att vara vuxen, och då är interaktiva färdigheter speciellt viktiga. Det är viktigt med en förmåga att stöda de unga i olika uppväxtskeden och hänvisa dem vidare om det behövs. Det är inte alltid lätt eller enkelt att möta unga på den här nivån, men kontakten kräver ännu inte någon särskild kännedom eller expertis om rusmedelsförebyggande. Det räcker med att reagera på rusmedelsfenomen och stöda den unga på en vardagsnivå.

På nivå 2 handlar det klart om rusmedelsfostran och aktören träffar ungdomar ofta. Då dyker rusmedelsfrågor regelbundet upp och därför är det bra för yrkesmänniskan att känna till rusmedelsförebyggandets mål, centrala faktainnehåll och handlingsmodeller. Det är bra att kunna samtala aktivt med unga om rusmedel och attityder förknippade med dem samt utnyttja olika fenomen i vardagen och ändamålsenliga arbetsmetoder som stöd för rusmedelsfostran. För att arbetet och insatserna ska vara trovärdiga måste de grunda sig på fakta, och yrkesmänniskan måste ha adekvata fakta i bakgrunden för sitt handlande.

På nivå 3 finns rusmedelsförebyggandets experter, som förutsätts behärska de tidigare nivåerna och dessutom ha ett brett perspektiv på hela fältet för rusmedelsförebyggande och ungdomsarbete. De ska också vara insatta i beröringspunkterna med det samhälleliga beslutsfattandet och den aktuella situationen. På den här nivån utvecklar man rusmedelsförebyggandet och producerar information för att användas av alla som sysslar med interaktivt arbete.

Det går inte att dra upp klara gränser för vad som är tillräcklig kunskap i rusmedelsförebyggande, och det är inte ändamålsenligt att utesluta aktörer från ett visst kompetensområde. Olika fostrande situationer kräver olika former av kunnande, och tidvis är man tvungen att stiga utanför sitt eget kompetensområde. Bild 5 visar också att alla som möter unga i sitt arbete inte behöver vara experter på rusmedelsförebyggande, men bör gärna ha en viss beredskap att diskutera rusme-

del. En yrkesmänniska har rätt (och även skyldighet) att inse gränserna för sin egen sakkunskap. Samtidigt visar bilden att det inte går att säga att ”rusmedelsförebyggande inte hör till mina arbetsuppgifter”, för det går att bedriva rusmedelsförebyggande åtminstone på någon nivå med de färdigheter som alla yrkesmänniskor som möter ungdomar i sitt arbete har. Rusmedelsförebyggandet behöver dem som har tillräckliga resurser för arbetet och som är engagerade och villiga att utveckla branschen. Samtidigt behövs också de yrkesmänniskor som hjälper till att uppnå de rusmedelspedagogiska målen, även om det inte precis utgör kärnan av deras eget arbete.

Samhällets klimat och normverk har en viktig betydelse för att individen ska ändra sitt beteende. När det gäller rusmedelsförebyggande bidrar det här också till att skapa möjligheter för alla som arbetar bland ungdomar. Att upprepat och ljudligt påverka och väcka tankar stöder tillkomsten av rusmedelskritiska attityder. Konsekvens intar en nyckelposition i rusmedelsfostran för unga och därför är det viktigt att alla vuxna som möter unga är inne på samma linje – alla utifrån sina egna utgångspunkter.

Samarbete hjälper på traven

Rusmedelsförebyggande kan aldrig bygga på en ensam aktör. Det går alltid att hitta samarbetsparter eller åtminstone ställen, där man kan föra en dialog yrkesmänniskor emellan. Nätverk sammanför olika aktörer till ett gemensamt bord och möjliggör diskussion, mångsidiga synvinklar och organisering av arbetet. Det finns olika typer av nätverk.

Lokala nätverk koncentrerar sig på behoven och tillvägagångssätten för rusmedelsförebyggande i en viss kommun eller region. Många kommuner har en multiprofessionell arbetsgrupp för rusmedelsförebyggande eller hälsofrämjande, som beroende på kommun

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FUNGERANDE SAMARBETE

- En gemensam förståelse om vad man talar om, genomgång av centrala termer
- Likriktade mål
- Samarbetet gynnar alla parter
- Resulterar i framsteg, inte bara småprat
- God samordning, tydliga tillvägagångssätt

omfattar olika aktörer från olika kommunala tjänster. I bästa fall är arbetsgrupperna branschövergripande och omfattar utöver de kommunala social-, ungdoms- och undervisningstjänsterna också till exempel polisen, företrädare för organisationer och aktörer i näringslivet. En arbetsgrupp av den här typen är väl ägnad att resonera kring lokala fenomen och hur det rusmedelsförebyggande arbetet syns och omsätts i praktiken i området.

Riksomfattande, mer vidsträckta nätverk erbjuder i sin tur dem som arbetar med rusmedelsförebyggande kollegialt stöd, möjligheter att dela goda förfaranden, få aktuell information samt diskutera frågor och teman inom rusmedelsförebyggande.

Ett exempel på riksomfattande nätverk är Preventiimi, som samlar ungdomssektorns aktörer att ta del av frågor inom rusmedelsförebyggande. Preventiimi erbjuder kollegialt stöd och ger dem möjligheter att både utöka och uppdatera sitt kunnande och att vara med och utveckla rusmedelsförebyggandet inom ungdomssektorn.

Nätverk och samarbete får inte vara ett självändamål. För att vara lönsamt måste samarbetet medföra nytta för alla som deltar. Det behövs en gemensam agenda, klara grunder för samarbetet och en fungerande struktur. Ett samarbete fungerar inte av sig självt utan kräver en insats av alla medverkande, samt en

bra samordning eller åtminstone tydliga överenskommelser och direktiv om tillvägagångssätten. Med viljan att jobba tillsammans kommer man redan långt.

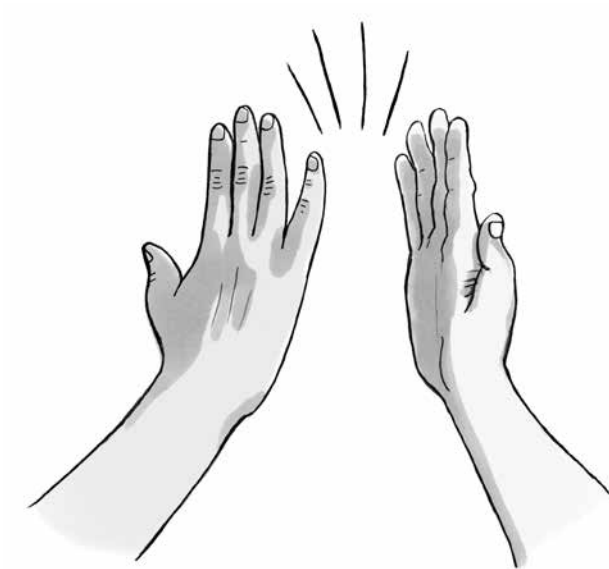
För sitt eget rusmedelsförebyggande kan man också få stöd i olika grupper för fortbildning samt elektroniska kollektiv (Facebook-grupper, Innobyn och andra elektroniska plattformar, där yrkesmänniskor diskuterar rusmedelsförebyggande). De senare ger också dem som arbetar ensamma och geografiskt längre bort tillfälle till gemensamma diskussioner och kollegialt stöd.

ATT FUNDERA PÅ:

- Vilken kompetens inom rusmedelsförebyggande kräver ditt arbete?
- Vet du vart du ska hänvisa den unga vidare om hjälpbehovet överskrider gränserna eller stödmöjligheterna i ditt eget arbete?
- Med vilka instanser skulle du kunna samarbeta gällande rusmedelsförebyggande?
- Löper informationen smidigt i nätverken, har man hittat och identifierat de viktigaste gemensamma målgrupperna? Behöver verksamheten i övrigt stimuleras eller göras mer effektiv?

KÄLLOR

- Aaltonen S., Berg, P. & Ikäheimo, S. 2015. Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Ungdomsforskningsnätverket/Ungdomsforskningsällskapet, Julkaisuja 160.
- Kiilakoski, T. 2013. Miten kohdata teknologinen maailma nuorisotyössä? Bloggtext. Webbsida. Ref. 13.4.2015. <http://www.verke.org/component/k2/item/143-miten-kohdata-teknologinen-maailma-nuorisotyossa>
- Klaari Helsingfors 2007. Handbok till rusmedelsarbete i Helsingfors skolor. I elektronisk form: http://klaari.munstadi.fi/files/2014/01/Handbok_printattava_17.12.2013.pdf
- Kumpulainen, K. & Mikkola, A. & Rajala, A. & Hilppö, J. & ja Lipponen, L. 2014. Positiivisen pedagogiikan jäljillä. I verket Uusitalo-Malmivaara. L. (red.) Positiivisen psykologian voima. Jyväskylä: PS-kustannus, 224–242.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tammerfors: Vastapaino.
- Lagen om organisering av det förebyggande rusmedelsarbetet 523/2015, Finlex webbplats: <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20150523>
- Ungdomslagen 27.1.2006/72. Finlex webbplats: [http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2006/20060072?search\[type\]=pika&search\[pika\]=ungdomslag](http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2006/20060072?search[type]=pika&search[pika]=ungdomslag)
- Pyllkänen, S. & Vuohelainen, E. 2012. Ammatillisen päihdekasvatuksen eettiset toimintaperiaatteet. Artikkel i verket Inkinen, A., Kokkonen, J. & Ruuska, V. (red.) 2012. Selvää synergiaa – Eettisesti kantavaa päihdekasvatusta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C 34. Borgå: Bookwell.
- Salasuo, M. 2011. Metoder för påverkan. I verket Soikkeli, M., Salasuo, M., Puuronen, A. & Piispa, M. Och ändå fungerar den. Att bringa klarhet i alkohol- och drogupplysningen. Ungdomsforskningsällskapet/Ungdomsforskningsnätverkets publikationer 116, 11-21. I elektronisk form: www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/och_anda_fungerar_den.pdf
- Soikkeli, M. & Warsell, L. (red.) 2013. Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. Institutet för hälsa och välfärd. Tammerfors: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino.
- Institutet för hälsa och välfärd 2015a. Alkoholprogrammet. Webbplats. Ref. 25.5.2015. <https://www.thl.fi/sv/web/thlfi-sv/forskning-och-expertarbete/projekt-och-program/alkoholprogrammet>
- Institutet för hälsa och välfärd 2015b. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman rakentuminen. Webbplats. Ref. 27.5.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihde-tyo/ehkaisevan-paihde-tyon-toimintaohjelman-rakentuminen>
- Tapio, M. 2014. Sosiaalipedagogista päihdekasvatusta? Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2014, vol. 15, 121–132.

CHECKLISTA FÖR RUSMEDELSFÖREBYGGANDE INOM UNGDOMSSEKTORN

- 1. Ta hänsyn till målgruppen och involvera den i planering och genomförande!** Att planera rusmedelsfostran med målgruppen i åtanke och att beakta ungdomarna i det praktiska genomförandet gör arbetet mer effektivt. Delaktighet sätter de ungas egen prägel på rusmedelsfostran och engagerar dem i verksamheten.
- 2. Upprepa!** Budskapet går sannolikt inte hem på första försöket, tankemodeller förändras långsamt och kräver upprepning.
- 3. Sträva efter konsekvens!** Om unga får ett konsekvent rusmedelskritiskt budskap av så många vuxna som möjligt fungerar det som ett stöd för attitydbildningen.
- 4. Påverka genom växelverkan!** Det går inte att hålla in kunskap och attityder i huvudet på ungdomar. De föds genom att man diskuterar, lyssnar, erbjuder nya synvinklar och är öppen för olika tankemodeller.
- 5. Behärska fakta!** Att ge felaktig information undergräver rusmedelsarbetets trovärdighet, hur goda avsikterna än må vara. Var beredd att motivera dina lösningar och val.
- 6. Kom ihåg kvalitet och etik!** Att säkerställa kvaliteten ökar inte arbetsmängden utan gör arbetet mer effektivt och välfungerande. Ta kvalitetsstjärnan för preventivt alkohol- och drog arbete till hjälp. Se till att arbetet alltid är etiskt hållbart.
- 7. Utvärdera!** Lyft stolt fram framgångar och bakomliggande faktorer, men berätta också öppet om vad som gick åt skogen och varför. Var inte rädd för misslyckanden, de visar att man åtminstone har försökt.
- 8. Ta ställning!** Utnyttja ditt kunnande och påverka genom att delta i diskussioner och ta initiativ till nya samtalsämnen.
- 9. Samarbeta, nätverka!** Med gemensamma krafter hittar man flera infallsvinklar och för samman många former av kompetens – det här gynnar de unga.
- 10. Var positiv!** Rusmedelsförebyggande är ett positivt sätt att närma sig främjandet av ungas välbefinnande. Ett viktigt arbete kan göras med glädje!

Rusmedelsförebyggande arbete inom ungdomssektorn – häng med!

Genom att samarbeta, lita på sin egen kompetens och uppdatera den rullar rusmedelsförebyggandet bland unga på smidigt och i önskad riktning. Just du är den kunniga experten på ditt eget arbete som också klarar av krångliga rutter! Våga ge dig i kast med rusmedelsförebyggandet; låt dig uppslukas av diskussioner med unga, uppmuntra ditt nätverk att delta, pröva modigt på nya saker, sök information, uppdatera gamla invanda modeller. Det här materialet ger dig stöd på vägen. Häng med på en givande resa!

Preventiimi

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Undervisnings-
och kultur-
ministeriet

ISBN 978-952-456-236-2

9 789524 562362